

ROLUL VALORILOR UNIVERSALE ȘI NAȚIONALE ÎN FORMAREA CONTINUĂ A PROFESORILOR DE ISTORIE ȘI EDUCAȚIE CIVICĂ/EDUCAȚIE PENTRU SOCIETATE

Valentina URSU,
dr. în istorie, conf. univ.,
Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

Summary

Value - based education is one of the most important and current school issues that contribute to the knowledge of the past and to the training of an active and useful citizen of contemporary society. The mission of History and Education for Society as a school discipline is primarily focused on understanding the past and diversity of the cultural and historical traditions of the world's people to remove prejudice and encourage tolerance among people. An important role in this process belongs to the teachers oriented towards the continuous formation of the students. Education based on universal and national values helps history and education teachers for society to acquire knowledge and understanding about the orientation of their values to the values of others and the significance of values in everyday life.

Keywords: *universal values, national values, continuous training, curriculum, citizenship*

Calitatea formării profesionale continue a cadrului didactic este o condiție inerentă în asigurarea unei educații de calitate. Noua imagine a cadrului didactic, în contextul transformărilor socio-educative cu orientare spre valorizarea individului, a capacităților sale, implică acțiuni menite să eficientizeze procesul de formare profesională continuă a cadrelor didactice, adecvat proceselor de renovare conceptuală, curriculară și tehnologică a învățământului. Modernizarea învățământului prin găsirea unor căi eficiente de dezvoltare profesională și personală a cadrului didactic, în baza unor noi strategii de predare-învățare-evaluare, reclamă organizarea activității de formare continuă, implicit a stagiilor de formare continuă, în contextul pedagogiei competențelor și a strategiei asigurării calității educației. Stagiile de formare continuă vin să satisfacă, pe de o parte, cerințele sociale în profesionalizarea cadrelor didactice, iar pe de altă parte, interesele, opțiunile profesorilor, ce trebuie să devină surse furnizoare de calitate în învățământul național din Republica Moldova.

Formarea continuă a profesorilor de Istorie și Educație civică/Educație pentru societate, ca proces complex se desfășoară pe baza *valorilor universale* ale omenirii:

Viață, Adevăr, Bine, Frumos, Sacru, Dreptate, Libertate, precum și prin intermediul valorilor general-umane: *Terra, Patria, Familia, Munca, Cultura, Pacea, Cunoașterea, Omul*.

Valorile naționale, ce reprezintă proiecții ale conștiinței asupra valorilor universale, se manifestă în cultura națională înțeleasă în sensul cel mai larg, ele cuprinzând nu numai datini, obiceiuri, tradiții, dar și, întâi de toate, forțele auto-generatoare, apoi și viziunile, sursele de comunicare culturală și inter-culturală, codul genetic al limbajelor specifice, spiritualitatea poporului etc. Valorile naționale sunt componente ale vieții fiecărui individ, familiei, comunității naționale, și vieții însușite și dezvoltate prin educația socială, care se desfășoară în noțiuni-cheie ale existenței umane și devin cu adevărat orientări valorice.

Manifestarea valorilor universale și naționale se realizează prin calitățile individului: bunătate, dragoste de muncă, onestitate, cumsecădenie, umanism, patriotism, responsabilitate socială, toleranța diferențelor culturale și religioase etc.

*Misiunea programelor de formare profesională continuă Istorie și Educație civică/ Educație pentru societate*²¹⁵ este profesionalizarea în domeniul științelor umanistice și educației, într-o lume în schimbare, valorificând istoria și educația pentru societate, promovând învățarea pe tot parcursul vieții și eficientizând dezvoltarea profesională și personală a cadrului didactic²¹⁶.

Scopul programelor este dezvoltarea atât a competențelor profesionale, cât și personale ale cadrelor didactice ce realizează instruirea în activități școlare în procesul educațional desfășurat în instituțiile de învățământ și au menirea să dezvolte potențialul cognitiv, afectiv și de acțiune al copiilor și tinerilor, să răspundă intereselor și opțiunilor acestora²¹⁷. Programele permit profesorilor din învățământul preuniversitar să acumuleze cunoștințe și o experiență considerabilă care trebuie cunoscută, valorificată și îmbogățită. Programul „*Probleme actuale ale Istoriei românilor și universală și didactica istoriei*” contribuie la aprofundarea competențelor de analiză a problemelor actuale și discutabile, dezvoltă abilitățile în problematica didacticii învățământului istoric preuniversitar, constituind o bază teoretică fundamentală, un ghid care îi indică profesorului de istorie direcțiile prioritate în știința istorică și pedagogico-didactică, contribuie la pregătirea lui pentru

²¹⁵ Curriculum la modulul B. *Didactica de specialitate. Perspective curriculare și abordări didactice ale Educației civice/Educației pentru societate* pentru stagiul de formare profesională continuă *Educație civică/Educație pentru societate*. Autori: V. Ursu, I. Moldovanu, L. Noroc, J. Nastas, V. Samoilenco, V. Melinte. UPS „Ion Creangă”, Chișinău, 2018; Curriculum la modulul B. *Didactica de specialitate. Perspective curriculare și abordări didactice ale Istoriei* pentru stagiul de formare profesională continuă *Istoria*. Autori: An. Lisnic, V. Melinte, S. Cataraga, V. Burlacu. UPS „Ion Creangă”, Chișinău, 2018.

²¹⁶ Ibidem.

²¹⁷ *Programa de formare profesională continuă la Istorie*, UPS „Ion Creangă”, Chișinău, 2018; *Programa de formare profesională continuă la Educație civică/Educație pentru societate* UPS „Ion Creangă”, Chișinău, 2018.

a asigura la elevi realizarea competențele specifice disciplinei, standardelor de eficiență a învățării la istorie pentru fiecare treaptă de școlaritate”²¹⁸.

Predarea și învățarea Istoriei și Educației civice/Educației pentru societate în secolul al XXI-lea este determinată de:

- un progres remarcabil în ceea ce privește elaborarea unei concepții pluraliste și tolerante asupra societății, în special, prin stimularea cercetării individuale și a capacităților de analiză;
- utilizarea noilor tehnologii ale informației și a unor noi materiale didactice auxiliare;
- identificarea de noi modalități de abordare deschisă a problemelor fundamentale ale societății²¹⁹.

Istoria și Educație civică/Educația pentru societate sunt disciplinele școlare care trebuie să ocupe un loc central în educația unor cetățeni responsabili și implicați activ în cultivarea cunoașterii, înțelegerii și respectului față de trecut, prezent și viitor. Activitățile didactice trebuie să facă posibilă dezvoltarea la elevi a capacității intelectuale de a analiza și a interpreta informația în mod critic și responsabil, pe calea dialogului, prin aflarea dovezilor istorice și prin dezbateră deschisă, care să aibă la bază perspectivele multiple ale istoriei.

Prin intermediul istoriei formăm apartenența la o anumită identitate și moștenire culturală la nivel național și local. În acest sens e necesar să fie respectat raportul în predare-învățare de 50% - spațiul universal, 45% - spațiul românesc și 5% - spațiul local (regiunea, localitatea, familia, școala).

Recomandarea 15 (2001) a Consiliului Europei privind *Predarea istoriei în Europa în sec. XXI* menționează că conținutul curriculumului la istorie trebuie să cuprindă dezvoltarea capacităților critice ale elevilor, a abilității lor de a manifesta obiectivitate, curiozitate și spirit de cercetare. Faptele istorice pot fi prezentate, folosindu-se cea mai mare varietate de tipuri de materiale didactice și acestea pot fi însușite printr-o abordare critică și analitică, în special prin intermediul:

- arhivelor, deschise publicului, care asigură accesul la documentele istorice autentice;
- producțiilor audiovizualului (filme documentare și de ficțiune);
- materialelor obținute grație tehnologiilor informaționale, care trebuie studiate în grup și individual și, în care caz, profesorul joacă un rol central;
- tuturor tipurilor de muzee și a locurilor cu valoare de simbol, care permit înțelegerea mai bună de către elevi a evenimentelor istorice;

²¹⁸ Curriculum la disciplina *Istoria Românilor și Istoria Universală și Didactica istorie* pentru stagiul de formare profesională continuă. Autori: I. Eremia, S. Matveev, C. Gherasim, USM, Chișinău, 2017, p. 2.

²¹⁹ *Recomandarea Rec.(2002)12 a Consiliului de Miniștri către Statele membre ale Consiliului Europei Cu privire la Educația pentru o cetățenie democratică*. Chișinău, 2005.

- istoriei orale, cu ajutorul căreia mărturia scrisă cu privire la evenimentele recente poate deveni istorie vie pentru tânăra generație și care poate oferi puncte de vedere și perspective ale acelor care au fost „uitați” din „izvoarele istorice”²²⁰.

Una din formele surselor istorice, cea orală, reprezintă înregistrarea și analiza mărturiilor vorbite despre trecut. Aceasta poate lua o multitudine de forme și se concentrează asupra cunoștințelor transmise din generație în generație (tradiția orală); succesiunii evenimentelor din viața unui individ, care a contribuit la modelarea acelei vieți (biografia); amintirilor personale ale unui individ cu privire la un eveniment; relatărilor orale ale unor martori oculari la un eveniment.

Competențele profesionale dezvoltate la finele stagiului de formare profesională continuă a cadrelor didactice sunt:

Competențe la nivel de cunoaștere și înțelegere:

- Cunoașterea tipologiei și mecanismului de funcționare a instituțiilor politice, mediatice.
- Distingerea rolului instituțiilor politice, mediatice în funcție de regimurile politice.
- Cunoașterea strategiilor didactice specifice *Istoriei și Educației civice/Educație pentru societate* și oportunităților pe care le oferă acestea.

Competențe la nivel de aplicare:

- Raportarea instituțiilor politice, mediatice la cadrul legislativ al statelor.
- Exemplificarea tipurilor, strategiilor de influență, manipulare asupra grupurilor mici, grupurilor sociale mari.
- Identificarea fenomenelor și proceselor sociale, economice, culturale, politice din societatea contemporană care influențează formarea cetățeanului activ și responsabil.
- Identificarea cauzelor utilizărilor metodelor de influență de către instituțiile politice, mediatice.
- Stabilirea parteneriatelor educaționale pentru desfășurarea activităților de interes comunitar.

Competențe la nivel de integrare:

- Evaluarea critică a impactului metodelor de influență, manipulare asupra conștiinței maselor.
- Conștientizarea rolului istoriei, educației civice, culturii politice și culturii civice în societatea contemporană.

²²⁰ Recomandarea 15 (2001) a Consiliului Europei privind *Predarea istoriei în Europa în sec. XXI*. În: Sergiu Musteață (Ed.). *Educația toleranței și cetățeniei democratice prin intermediul istoriei*. Ghid pentru profesori. Chișinău: Cartdidact, 2006, p. 271-278.

- Proiectarea demersurilor didactice respectând coerența dintre competențe disciplinare – conținuturi ale învățării – strategii didactice de predare și de evaluare.
- Proiectarea și realizarea orelor practice de interes comunitar în conformitate cu recomandările disciplinelor și valorificând resursele comunității.
- Utilizarea strategiilor didactice centrate pe elevi, care favorizează învățarea activă și colaborarea dintre aceștia.

Un rol deosebit în formarea competențelor menționate îl au strategiile didactice de predare-învățare: prelegere cu activități interactive, utilizarea filmelor didactice, mese rotunde, simulare de situații, analize de conținut, studii de caz, problematizarea, prezentarea etc.²²¹

Nu mai puțin importate sunt strategiile didactice de evaluare²²². În procesul de formare profesională, în contextul structurării procesului de învățământ pe module axate pe competențe, se utilizează o gamă largă de modalități de evaluare: eseuri tematice în baza cercetării unor surse tematice; elaborarea de rapoarte în baza unor indicatori; proiecte foto-video; analiza factorilor de influență; desenul impactului; votul cu buline pe scală cu fețe zâmbitoare; Linia timpului; observarea sistematică a contribuției fiecărui stagiar la activitățile de învățare individuale și de grup; realizarea portofoliului de învățare, în care vor fi integrate produsele activităților independente și sarcinilor de lucru complementare; eseu; prezentarea și analiza de conținut a lucrărilor științifice; analiza participării la dispute, dezbateri; portofoliul; elaborarea și prezentarea proiectelor etc.

Un aspect foarte important în contextul formării competențelor îl are lucrul individual. Lucrul individual ghidat de cadru didactic include:

- Luarea de notițe relevante, pregătirea de rezumate care denotă studierea principalelor subiecte abordate în cadrul cursului, conform bibliografiei recomandate.
- Schițarea de organizatori grafici și hărți conceptuale ale conținuturilor temelor abordate la curs (metode și tehnici, sistemul de competențe, tipuri și metode de evaluare).
- Elaborarea secvențelor didactice și proiectelor didactice ale diferitor tipuri de lecții, pentru diferite clase și unități de învățare.
- Modelarea activităților de interes comunitar pentru diferite clase și unități de învățare, inclusiv a proiectelor comunitare.

²²¹ Curriculum național *Educație pentru societate*, curriculumul disciplinar, Ghid de implementare pentru clasele V-IX. Chișinău, 2018; Curriculum național *Educație pentru societate*, curriculumul disciplinar, Ghid de implementare pentru clasele X-XII. Chișinău, 2018; Sergiu Musteață (Coord.). *Predarea istoriei*. Îndrumar metodic pentru profesori. Chișinău: Pontos, 2010, p. 276-283.

²²² Iosif Moldovanu et. al. *Monitorizarea și evaluarea activităților cu tinerii*. Ghid pentru tineri și profesioniști care lucrează cu tinerii. Chișinău: UNICEF, 2006.

- Elaborarea probelor de evaluare bazate pe cunoștințe și pe competențe care vizează diferite unități de învățare.

Formabililor li se înaintează mai multe sarcini de lucru: proiectarea și realizarea acțiunilor de cooperare și parteneriat cu reprezentanți ai etniilor conlocuitoare; participarea activă la manifestări de promovare a identității culturale proprii și a celorlalți; identificarea istoricului și perpetuării etniilor conlocuitoare pe teritoriul Republicii Moldova etc.²²³

La finalizarea programelor de formare profesională continuă profesorul este capabil:

- Să analizeze critic tehnicile de influență/manipulare în mass-media, rețelele de socializare, în cadrul regimurilor politice; să distingă soluții de diminuare a efectelor manipulării maselor; să conștientizeze importanța acțiunilor de protecție a monumentelor de istorie și artă pentru păstrarea culturii naționale; să se implice în activitatea structurilor de stat și organizațiilor obștești din Republica Moldova, preocupate de problemele cunoașterii și valorificării patrimoniului cultural național și universal; să utilizeze diverse metode pentru documentare și acumularea informațiilor despre instituțiile și organizațiile donatoare de granturi și proiecte.
- Să elaboreze proiecte ale activităților extra-curriculare pentru liceele unde activează.
- Să evalueze impactul proiectelor derulate în liceele unde activează.
- Să determine perspectivele implicării personale în proiecte și programe civice.

Așadar, Istoria, Educația civică/Educația pentru societate, împreună cu celelalte discipline școlare, au sarcina să asigure realizarea obiectivelor și standardelor de eficiență educaționale contemporane.

Educația în baza valorilor reprezintă unul dintre cele mai importante și actuale aspecte școlare care contribuie la cunoașterea trecutului și la formarea cetățeanului activ și util societății. Misiunea Istoriei și Educației civice/Educației pentru societate ca discipline școlare este orientată prioritar spre înțelegerea trecutului și diversității tradițiilor culturale și istorice ale popoarelor lumii pentru a înlătura prejudecățile și a încuraja toleranța între oameni. Un rol important în acest proces îl au cadrele didactice orientate spre formarea continuă a elevilor și spre autoinstruire.

²²³ Sergiu Musteață (Ed.). *Educația toleranței și cetățeniei democratice prin intermediul istoriei*. Ghid pentru profesori. Chișinău: Cartdidact, 2006, p. 23-25, 91-104, 140-149.

Bibliografie selectivă:

1. Curriculum la modulul B. *Didactica de specialitate. Perspective curriculare și abordări didactice ale Educației civice/Educației pentru societate* pentru stagiul de formare profesională continuă *Educație civică/Educație pentru societate*. Autori: V. Ursu, I. Moldovanu, L. Noroc, J. Nastas, V. Samoilenko, V. Melinte. UPS „Ion Creangă”, Chișinău, 2018.
2. Curriculum la modulul B. *Didactica de specialitate. Perspective curriculare și abordări didactice ale Istoriei* pentru stagiul de formare profesională continuă *Istoria*. Autori: An. Lisnic, V. Melinte, S. Cataraga, V. Burlacu. UPS „Ion Creangă”, Chișinău, 2018.
3. Curriculum la disciplina *Istoria Românilor și Universală și Didactica istoriei* pentru stagiul de formare profesională continuă. Autori: I. Eremia, S. Matveev, C. Gherasim, USM, Chișinău, 2017.
4. Curriculum național *Educație pentru societate*, curriculumul disciplinar, ghid de implementare pentru clasele V-IX. Chișinău, 2018.
5. Curriculum național *Educație pentru societate*, curriculumul disciplinar, ghid de implementare pentru clasele X-XII. Chișinău, 2018.
6. Iosif Moldovanu et. al. *Monitorizarea și evaluarea activităților cu tinerii*. Ghid pentru tineri și profesioniști care lucrează cu tinerii. Chișinău, UNICEF, 2006.
7. Sergiu Musteață (Ed.). *Educația toleranței și cetățeniei democratice prin intermediul istoriei*. Ghid pentru profesori. Chișinău: Cartdidact, 2006.
8. Sergiu Musteață (Coord.). *Predarea istoriei. Îndrumar metodic pentru profesori*. Chișinău: Pontos, 2010.
9. *Programa de formare profesională continuă la Istorie*, UPS „Ion Creangă”, Chișinău, 2018.
10. *Programa de formare profesională continuă la Educația civică/Educația pentru societate*, UPS „Ion Creangă”, Chișinău, 2018.
11. *Recomandarea Rec.(2002)12 a Consiliului de Miniștri către Statele membre ale Consiliului Europei cu privire la Educația pentru o cetățenie democratică*. Chișinău, 2005.